

พิน็อคคิโอคนใหม่ : บทวิเคราะห์ พิน็อคคิโอ ในฉบับของเนอสลิงเงอร์

ผลการศึกษาเรื่อง พิน็อคคิโอ ของคริสทีเนอร์ เนอสลิงเงอร์พบว่า ผู้แต่งยังคงเนื้อหาหลักตาม พิน็อคคิโอ ฉบับของคาร์โล กอลโลดีทุกประการ เพียงแต่ปรับเปลี่ยนตัวละครเอกให้เป็นหุ่นไม้ที่มีความกตัญญูและความไร้เดียงสา นอกจากนี้ ผู้เขียนยังได้ศึกษาอนุภาคในนิทานเรื่องนี้ เปรียบเทียบกับดัชนีอนุภาคนิทานพื้นบ้านของทอมป์สัน พบว่าอนุภาคในนิทานเรื่องนี้มีลักษณะร่วมกับอนุภาคจากวรรณกรรมอื่น ๆ

The New Pinocchio: An Analysis of Noestlinger's Pinocchio

This research has two main objectives: to compare of Noestlinger's *Pinocchio* with Collodi's and to compare their motifs. This analysis of Noestlinger's *Pinocchio* shows that its main plot is similar to Collodi's *Pinocchio*. However, the protagonist in Noestlinger's is different. He is presented as a grateful and innocent puppet. The authors of both novels use the same motifs many of which appear in Thompson's *Motif-Index of Folk-Literature*.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พิน็อคคิโอคนใหม่ :

บทวิเคราะห์พิน็อคคิโอในฉบับของเนอสลิงเงอร์

ศิริพร ศรีวรรณคดี

บทนำ

วรรณกรรมอิตาลีเรื่องพิน็อคคิโอเป็นนิทานสำหรับเด็กที่มีชื่อเสียงมากที่สุดในโลก แปลเป็นภาษาต่าง ๆ แล้วถึง 250 ภาษา มากกว่า 290 สำนักพิมพ์ รวมทั้งพิน็อคคิโอที่กมลเดช สงวนแก้วเป็นผู้แปล (สำนักพิมพ์ผีเสื้อ 2540: 263) หนังสือแปลเหล่านั้นเก็บแสดงไว้ ณ พิพิธภัณฑ์พิน็อคคิโอ ประเทศอิตาลี เรื่องนี้เป็นหนังสือที่มีผู้อ่านมากที่สุดรองจากคัมภีร์ไบเบิล ตัวหุ่นไม้เองกลายเป็นสัญลักษณ์อย่างไม่เป็นทางการของประเทศอิตาลี และเป็นขวัญใจของเด็ก ๆ ทั่วโลก ส่วนจมูกที่งอกออกมายามพูดปดนั้นกลายเป็นเครื่องหมายของการพูดเท็จซึ่งรู้จักกันโดยทั่วไป และทำให้เกิดศัพท์ใหม่ทางจิตวิทยา คือ Pinocchio effect ซึ่งเป็นปฏิกิริยาที่เกิดขึ้นที่จมูกเมื่อมีการพูดปด แม้จะมีความหมายในเชิงลบ แต่สิ่งเหล่านี้แสดงถึงอิทธิพลของหนังสือเรื่องนี้ได้เป็นอย่างดี (ชัตสฺนีสันตฺสฺงษ์, 2544: 119-120)

คริสทีเนอร์ เนอสลิงเงอร์ (Christine Noestlinger ค.ศ. 1936-) เป็นนักเขียนอีกคนหนึ่งที่น่าเรื่องพิน็อคคิโอ ของคาร์โล กอลโลดี (Carlo Collodi ค.ศ. 1826-1890) มาเสนอใหม่ในรูปแบบของเธอเอง บทความฉบับนี้จึงเลือกที่จะกล่าวถึงเรื่องพิน็อคคิโอคนใหม่ ของเนอสลิงเงอร์ ซึ่งผู้อ่านชาวไทยส่วนใหญ่รู้จักนักเขียนหญิงชาวออสเตรียผู้นี้ ในฐานะผู้เขียนเรื่อง *เด็กกระป๋อง* ที่แปลโดยอำภา ใตระกูล

*ศิริพร ศรีวรรณคดี อาจารย์ประจำภาควิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พิน็อคคิโอในฉบับของเนอสลิงเงอร์เป็นการหยิบยืมสิ่งต่าง ๆ จากพิน็อคคิโอของคาร์โล กอลโลดี มาใช้ทั้งด้านเนื้อหาและกลวิธีในการนำเสนอ การกระทำดังกล่าวมิได้หมายความว่าเนอสลิงเงอร์ลอกเลียนความคิดของผู้อื่นหรือไม่สามารถสร้างสรรค์ความคิดริเริ่มแปลกใหม่ เนอสลิงเงอร์แสดงตนอย่างชัดเจนในการยืมผลงานชิ้นนี้ของกอลโลดีนับตั้งแต่การตั้งชื่อเรื่อง นิทานฉบับนี้ยังคงชื่อพิน็อคคิโอไว้เช่นเดิม เพียงแต่เพิ่มคำคุณศัพท์ "ใหม่" ขยายความไว้ เป็น พิน็อคคิโอคนใหม่ การที่เนอสลิงเงอร์ยังคงชื่อของสิ่งที่ยืมมานั้นไว้ อาจจะเพื่อแสดงความเคารพและยกย่องเจ้าของเดิม (สุธา ศาสตร์, : 174) และนึกหวังว่ากลุ่มผู้อ่านของเธอเคยอ่านต้นฉบับแล้วด้วย อันจะทำให้ผู้อ่านเข้าใจเนื้อความที่เธอขยายความเพิ่มเติมไว้ดีขึ้น

ด้วยเหตุนี้ผู้เขียนจึงมุ่งวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างพิน็อคคิโอฉบับของเนอสลิงเงอร์กับงานชิ้นเดิมในกรณีที่มีการเปลี่ยนแปลง งานชิ้นเดิมที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ *พิน็อคคิโอ* ฉบับแปลของกมลเดช สงวนแก้ว ซึ่งแปลจากบทประพันธ์ของกอลโลดี ชื่อเดิมในภาษาอิตาลีคือ *Le Avventure di Pinocchio, storia di un burattino* ลงพิมพ์เป็นตอน ๆ ในนิตยสารสำหรับเด็ก *Giornale per i bambini* ตั้งแต่ปีค.ศ. 1881 ต่อมาในปีค.ศ. 1883 จึงรวมพิมพ์เป็นเล่มครั้งแรกโดยสำนักพิมพ์ Felice Paggi แห่งเมืองฟลอเรนซ์ โดยมีเอ็นริโก มัชซันติ (Enrico Mazzanti) เป็นผู้วาดภาพประกอบ (ชัตสุณี สินธุสิงห์ 2544 : 119) งานแปลฉบับนี้เป็นฉบับที่สมบูรณ์ครบถ้วนในการให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่แปล โดยมีนักวาด อุตตโมทย์ เป็นบรรณาธิการต้นฉบับและตีพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ผีเสื้อ นอกจากนี้ ยังเป็นฉบับที่ให้บริการใกล้เคียงกับต้นฉบับภาษาอิตาลีมากที่สุด และยังคงมีรูปประกอบซึ่งเอ็นริโก มัชซันติเป็นผู้วาด (ชัตสุณี สินธุสิงห์ 2544 : 123)

การศึกษาตัวละครเอกในฉบับของเนอสลิงเงอร์: ลูกกตัญญูที่ไร้เดียงสา

รูปแบบหนึ่งของความสัมพันธ์ระหว่างวรรณคดีชาติต่าง ๆ คือ หนทางวรรณกรรมซึ่งอาจกล่าวอย่างกว้าง ๆ ว่า นักเขียนในประเทศหนึ่งใช้ประโยชน์จากวรรณกรรมภาษาต่างประเทศ สิ่งซึ่งนำมาใช้ประโยชน์อาจเป็นเนื้อหา หรือกลวิธีการแต่ง ฯลฯ บทความนี้ต้องการที่จะศึกษาว่าเนอสลิงเงอร์ ได้ยืมบางสิ่งจากกอลโลดีมาใช้ประโยชน์อย่างไรในผลงานของเธอเอง

จากการเปรียบเทียบพิน็อคคิโอ ฉบับของเนอสลิงเงอร์กับงานชิ้นเดิม พบว่าเนอสลิงเงอร์ยังคงนำเสนอโครงเรื่องเช่นเดียวกับฉบับของกอลโลดี ดังนี้

กำเนิดของตัวละครเอก กล่าวคือ เนอสลิงเงอร์ยังคงให้ตัวละครเอกกำเนิดจากท่อนไม้วิเศษโดยมีช่างไม้แกะสลักเป็นหุ่นไม้และเลี้ยงดูราวกับเป็นลูกของตน

การผจญภัยของตัวละครเอก กล่าวคือ เนอสลิงเงอร์ยังคงให้ตัวละครเอกเป็นหุ่นไม้ที่ซุกซน ออกไปเที่ยวเล่นนอกบ้าน พบทั้งคนดีที่ให้ความช่วยเหลือ และคนเจ้าเล่ห์หรือตัวโกงที่จะหลอกทำร้าย ด้วยความไร้เดียงสาจึงทำให้ตัวละครเอกเสียรู้ตัวโกง ต้องพลัดพรากจากพ่อ แต่ก็ได้พบนางฟ้าเป็นผู้ช่วยเหลือให้รอดพ้นจากตัวโกง

การคลี่คลายปัญหา หลังจากผ่านความลำบากต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการถูกทรมาน ถูกทรยศ ถูกกับดัก ถูกกลืนเข้าไปในท้องปลาฉลาม ต้องกลายเป็นลา ความทุกข์ทรมานที่ตัวละครเอกต้องเผชิญก็เป็นไปเพื่อให้เขามีคุณสมบัติที่ดีขึ้น และมีความเหมาะสมสำหรับรางวัลที่ได้รับ คือ ในที่สุดตัวละครเอกได้พบพ่อและได้เป็นเด็กผู้ชาย โดยไม่ต้องเป็นหุ่นไม้อีกต่อไป

แม้ว่าโครงเรื่องพี่น้องคิโคนใหม่ ของเนอสลิงเงอร์จะดำเนินตามโครงเรื่องของงานชิ้นเดิม แต่งานของเนอสลิงเงอร์ยังคงน่าสนใจสำหรับผู้อ่าน ฉบับใหม่แตกต่างจากฉบับเดิมในส่วนของตัวละครเอก เนอสลิงเงอร์ได้เติมแต่งความรู้สึกและความนึกคิดให้แก่ตัวละครเอก หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าเนอสลิงเงอร์สร้างสรรค์ความมีชีวิตจิตใจให้แก่พี่น้องคิโคนใหม่นั้นเอง

พี่น้องคิโคนในฐานะลูกกตัญญู

ความมีชีวิตจิตใจที่เนอสลิงเงอร์เติมแต่งให้แก่พี่น้องคิโคน คือ ความเป็นลูกที่รักพ่อและต้องการทำบางสิ่งบางอย่างเพื่อพ่อ

จากเหตุการณ์ที่พี่น้องคิโคนหิวมาก แม้จะกินลูกแพร์แล้วก็ยังไม่อิ่ม จนต้องกินเปลือกลูกแพร์ด้วยทั้ง ๆ ที่ไม่เต็มใจที่จะกิน

ในฉบับของเนอสลิงเงอร์ผู้แต่งได้บรรยายว่า

พี่น้องคิโคนพูดอย่างพอใจพลางคิดว่า...เปลือกพวกนั้นไม่มีรส
ขม ถ้าเรอื่มีดื้อ เราก็คงจะไม่กินเปลือกหรอก แต่เขาไม่พูดออกไป
เขาไม่ต้องการทะเลาะกับพ่ออีก เขาต้องการอยู่อย่างสงบกับพ่อ
"Pinocchio rieb sich zu frieden den Bauch und dachte: Gar nicht wahr! Die Schalen waren doch ein bisschen bitter. Wenn ich schon eher satt gewesen waere, haette ich mir das Bittere erspart...Aber das sagte er Geppetto nicht. Er wollte mit seinem Vater keinem neuen Streit anfangen. Er wollte mit ihm in Frieden leben. (Noestlinger 1998 : 35)

จากเหตุการณ์ตอนนี้ก็อาจจะชวนให้ผู้อ่านคิดว่าพี่น้องคิโคนนี้รู้จักคิดก่อนพูด การพูดจาโต้แย้งกับบุพการีของตนอาจจะทำให้ดูเหมือนเป็นเด็กก้าวร้าว นอกจากนี้พ่อก็มีฐานะยากจนมากก็ไม่สามารถหาอาหารอย่างอื่นมาให้พี่น้องคิโคนได้อีก การยอมกินเปลือกลูกแพร์ก็ทำให้दनอื่และพ่อของเขา ก็ไม่ต้องกังวลใจที่ลูกยังคงรู้สึกหิว นับเป็นผลดีทั้งต่อตัวเขาและพ่อของเขาด้วย

ในขณะที่งานชิ้นเดิมผู้แต่งได้บรรยายว่า

...แล้วหุ่นก็เริ่มกินเปลือกลูกแพร์ ตอนแรกทำท่าขยะเขยงปาก แต่ต่อมาก็เริ่มกินเปลือกที่สอง...หลังจากเปลือกก็ต่อด้วยไส้ เมื่อกินทุกอย่างจนหมดเกลี้ยง หุ่นก็เอามือตบพุงด้วยความพอใจพูดอย่างมีชีวิตชีวาว่า "ตอนนี้ผมสบายดีแล้ว"... (กมลเดช สงวนแก้ว, 2540 : 53)

ตัวละครเอกในงานชิ้นเดิมน่าจะเป็นเด็กที่อยู่เพื่อกิน มากกว่ากินเพื่ออยู่ดังที่ปรากฏในฉบับใหม่

ในเหตุการณ์ตอนที่หมาจิ้งจอกกับแมวล่อลวงเงินของพิน็อคคิโอโดยอ้างว่าจะพาพิน็อคคิโอไปยังดินแดนแห่งนกเค้าแมว ที่ซึ่งสามารถทำให้เงินงอกขึ้นมาได้หลายเท่าตัว พิน็อคคิโอของเนอสลิงเงอร์ยังคิดเลขไม่เป็น จึงไม่รู้ว่าเงินที่ไปปลุกในดินแดนนั้นจะงอกเงยเป็นจำนวนเท่าใด เขารู้แต่ว่ามันมากพอที่จะทำให้พ่อของเขาไม่ใช่คนยากจนอีกต่อไปเมื่อเขานำเงินเหล่านั้นมาให้พ่อ

Da Pinocchio das Rechnen noch nicht erlernt hatte, konnte er nicht Ausrechnen, wieviel fuenf mal fuenfzig mal fuenfzig -ist, aber dass das eine Ganze Menge sein muesste, verstand er doch. Und dass sein Vater kein Armer Mann mehr sein wuerde, wenn ihm sein Sohn fuenf mal fuenfzig mal fuenfzig Goldstuecke heimgebracht hatte, war ihm auch klar... (Noestlinger 1998 : 60)

ในงานชิ้นเดิมเมื่อพิน็อคคิโอได้ยินเรื่องเงินงอกได้ก็นำไปฝังในดินแดนแห่งนั้น เขาก็สนใจแต่เรื่องของเงินเท่านั้น "...แล้วก็เลยพลอยลืมทุกสิ่งจนหมดสิ้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องพ่อ...เรื่องหนังสือ...และความตั้งใจดี ๆ ทั้งหลายที่คิดไว้..." (กมลเดช สงวนแก้ว, 2540:80)

เป็นไปได้มิใช่หรือที่จะกล่าวว่าตัวละครเอกในงานชิ้นเดิมเป็นเด็กโลกมากจึงหลงเชื่อคำพูดล่อลวงของสัตว์เจ้าเล่ห์ทั้ง 2 ตัว ส่วนในฉบับของเนอสลิงเงอร์ พิน็อคคิโอต้องการเงินไปให้พ่อจึงต้องเสียรู้ตัวโกงด้วยความอ่อนต่อโลก ความคิดที่อยากจะให้พ่อไม่ต้องอดอยากปากแห้งนี้เองที่เป็นแรงจูงใจให้พิน็อคคิโอในฉบับของเนอสลิงเงอร์ยอมเชื่อสัตว์เจ้าเล่ห์อีกครั้ง หากยอมทั้งความมั่งคั่ง พ่อของเขา ก็จะยากจนตลอดไปซึ่งเท่ากับว่าเขาไม่ได้ทำอะไรเพื่อพ่อเลย "...Liebe haette er auf seinem Vater gewartet und auf den Reichtum verzichtet. Aber dann wuerde sein armer Vater

wohl auf ewig arm bleiben. Und das konnte er dem Vater doch nicht antun..."

(Noestlinger 1998 : 99)

ในขณะที่ในงานชิ้นเดิม ตัวละครเอกลังเลเมื่อได้ยินเรื่องนี้แต่ในที่สุดก็ตัดสินใจตามหมาจิ้งจอกกับแมวไปเพราะเป็นเด็กที่ขาดสำนึกและไร้ความคิด

เขาก็เช่นเดียวกับเด็กที่ขาดสำนึกและไร้ความคิดทั้งหลาย คือผงกหัวรับและบอกหมาจิ้งจอกกับแมวว่า "เฮ้...ไปก็ไป" (กมลเดช สงวนแก้ว, 2540:115)

ตัวละครเอกในงานชิ้นเดิมมิได้สร้างความประทับใจให้กับผู้อ่านได้เหมือนดังตัวละครเอกในฉบับของเนอสลิงเงอร์ เจตนารมณ์เพื่อพ่อของพิน็อคคิโอคนใหม่นี้ส่งผลให้เกิดความรู้สึกซาบซึ้งใจเป็นอย่างยิ่ง

พิน็อคคิโอกับความไร้เดียงสา

ความเยาว์วัยประกอบกับความอ่อนต่อโลกส่งผลให้ตัวละครเอกต้องเสียรู้ตัวโกงเมื่อต้องออกมาเผชิญกับโลกนอกร้านโดยลำพัง ประเด็นดังกล่าวเป็นสิ่งที่เนอสลิงเงอร์เติมแต่งให้แก่พิน็อคคิโอของเธอ

เมื่อเห็นแมวตาบอดสามารถอ่านรายการอาหารในเมนูได้ พิน็อคคิโอก็รู้สึกแปลกใจจึงได้แต่เข้าไปเองว่ารายการอาหารในเมนูที่ไหน ๆ ก็เหมือนกันทั้งนั้น เจ้าแมวตาบอดที่น่าสงสารอ่านรายการอาหารเพราะจำได้มิใช่เป็นเพราะเห็นตัวหนังสือ

Noch mehr staunte er aber darueber, dass ein blinder Kater eine Speisekarte lesen kann. Doch dann dachte er. Wahrscheinlich steht auf allen Speisekarten der Welt das gleiche darauf? Wahrscheinlich kennt der arme, blinde Kater schon auswendig, was auf einer Speisekarte steht! (Noestlinger 1998 : 62)

เนอสลิงเงอร์ยังได้สร้างตัวละครเอกเป็นเด็กที่ช่างสังเกต แม้ว่าตัวโกงจะใช้กระสอบคลุมตัว แต่พิน็อคคิโอก็สามารถจำได้ว่าตัวโกงทั้งสอง คือ เจ้าหมาจิ้งจอกกับแมวโดยสังเกตจากอุ้งเท้าตนเอง "...So nahe waren sie, dass Pinocchio die aus den Saecken herauschauten, Erkennen konnte. Katzenpfoten und Fuchspfoten waren das!" (Noestlinger 1998 : 77)

แต่เพราะความไร้เดียงสาที่ทำให้พิน็อคคิโอหลงเชื่อตัวโกงอีกครั้งจนต้องเสียรู้ ทั้ง ๆ ที่จับได้ว่าเจ้าสัตว์ทั้งสองตัวเป็นพวกหลอกลวง เมื่อเจ้าหมาจิ้งจอกและแมวต่างก็คร่ำครวญว่าพวกตนไม่

สามารถไปวิ่งจับพิน็อคคิโอได้เพราะว่าอีกตัวก็ขาเป๋ ส่วนอีกตัวก็ตาบอด คำพูดดังกล่าวส่งผลให้ตัวละครเอกสับสนกับความคิดที่มีต่อสัตว์ทั้งสอง เจ้าสัตว์ทั้งสองจึงรีบกล่าวต่อไปว่า เจ้าสองตัวที่พิน็อคคิโอเห็นต้องเป็นฝาแฝดใจคดของพวกตนอย่างแน่นอน เจ้าสองตัวนั้นเหมือนพวกเขาทุกประการ ทั้งสองตัวยังคงย่ำอย่างหนักแน่นว่าทุกสิ่งทีกล่าวมาเป็นความสัตย์ทุกประการ

Der Fuchs sagte: "Liebe Freund, wie sollte ich armer, alter Fuchs mit meinem Hinkebein hinter euch flinkem Kerl her sein?" Der Kater sagte: "Liebe Freund, wie sollte ich armer, alter kater mit meinen blinden Augen hinter euch flinkem Kerl her sein?" Da wurde Pinocchio unsicher. Zoegernd sagte er: "Aber ich hab euch Doch erkannt, wirklich."

"Ich hab's!" rief der Fuchs. "Das muessen unsere missratenen Zwillingsbrueder gewesen sein, diese Boesewichter."

"Die schauen uns naemlich aehnlich", rief der Kater, "wie ein Ei dem anderen!"

"Ehrlich wahr?" fragte Pinocchio

"So ehrlich wie nur moeglich", riefen der Fuchs und der Kater. (Noestlinger 1998 : 97-98)

พิน็อคคิโอหลงเชื่อว่าขาปลิ้นปล้อนของสัตว์เจ้าเล่ห์ทั้งสองตัว ด้วยความเป็นเด็กที่อ่อนต่อโลกจึงยังไม่สามารถใช้วิจารณญาณไตร่ตรองด้วยคำเหล่านั้นได้ ทำให้เชื่อตามคำพูดที่ฟังดูเป็นเหตุเป็นผลเท่าที่เด็กวัยนี้ส่วนใหญ่จะสามารถรับฟังได้

ผู้อ่านจะพบว่าพิน็อคคิโอในฉบับของเนอสลิงเงอร์เป็นลูกที่มีความกตัญญูต่อพ่อ แต่เพราะความไร้เดียงสาจึงถูกตัวโกงหลอก อุปนิสัยเช่นนี้ไม่ปรากฏอย่างชัดเจนในตัวละครเอกของงานชิ้นเดิม เราไม่อาจจะสรุปได้ว่าพิน็อคคิโอในฉบับของเนอสลิงเงอร์ดีกว่าในงานชิ้นเดิม

เป็นไปได้มีใช้หรือที่จะกล่าวว่าเนอสลิงเงอร์ได้สร้างสรรค์พิน็อคคิโอคนใหม่ให้เป็นคนที่น่าสงสารและน่าเห็นใจ เขามีใช้เด็กชุกชนที่ทำอะไรด้วยความสนุกและคึกคะนอง เขาทำทุกอย่างเพื่อพ่อของตนจะได้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น พิน็อคคิโอในฉบับของเนอสลิงเงอร์จึงเป็นเด็กที่มีเป้าหมายในชีวิตอย่างชัดเจน เพียงแต่การจะบรรลุเป้าหมายนั้นย่อมต้องเผชิญกับอุปสรรคซึ่งปรากฏในรูปแบบของตัวโกง หากไม่หัดถอยย่อมจะบรรลุวัตถุประสงค์ได้ คงจะไม่เกินความจริงนักหากจะกล่าวว่าเด็กทุกคนสามารถเป็นพิน็อคคิโอคนใหม่ได้มีใช้หรือ

แม้ว่าเนอสลิงเจอร์มิได้สร้างสรรค์เรื่องเล่าขึ้นใหม่ก็จริง แต่ศักยภาพทางด้านการประพันธ์ของเธอยังปรากฏเด่นชัด เธอสามารถเชื่อมโยงเนื้อเรื่องหลักกับตัวละครเอกอย่างพิน็อคคิโอที่เดิมแต่งใหม่ได้อย่างกลมกลืนจึงส่งผลให้การนำเสนอพิน็อคคิโอในศตวรรษที่ 20 มีความน่าสนใจอย่างยิ่ง (ด้วยเหตุที่ก่อให้เกิดความคิดใหม่ จึงทำให้งานนี้มีเอกภาพของตนเอง)

อนุภาคใน พิน็อคคิโอ : จินตนาการเครือข่าย

ในฐานะที่ พิน็อคคิโอ เป็นนิทานซึ่งอาจถือได้ว่านักเขียนแต่งขึ้น ในขณะที่นิทานที่เล่ากันต่อ ๆ กันมา ภายหลังจึงมีผู้นำมารวบรวมและเรียบเรียงเรียกว่าเป็นนิทานพื้นบ้าน เช่น นิทานพื้นบ้านของกริมม์ พิน็อคคิโอ เป็นนิทานมหัศจรรย์ขนาดยาว ประกอบด้วยหลายอนุภาคและหลายบท มีความเกี่ยวข้องกับความจริงเหนือจริง ผู้เขียนจึงสนใจที่จะศึกษานิทานเรื่องนี้ในขอบเขตทางคติชนวิทยา

การศึกษานิทานแนวหนึ่งในขอบเขตของคติชนวิทยา คือ การศึกษาอนุภาค (motif) ซึ่งหมายถึงการศึกษาองค์ประกอบที่เล็กที่สุดซึ่งเกิดจากความคิดและจินตนาการของมนุษย์ที่แสดงออกหรือมีบทบาทในนิทาน (ศิริพร ศรีวรกานต์ 2544 : 55) สิ่งที่จัดว่าเป็นอนุภาคต้องมีลักษณะแปลกและน่าสนใจ มักจำแนกอนุภาคอย่างกว้าง ๆ เป็น 3 กลุ่ม กลุ่มแรก คือ ตัวละครหรือสัตว์ที่มีลักษณะแปลกในด้านใดด้านหนึ่ง เช่น รูปร่างหรือคุณสมบัติบางประการ ตัวละครที่จัดเป็นอนุภาค เช่น เทวดา นางฟ้า แม่มด แม่เลี้ยงใจร้าย แมวพูดได้ เป็นต้น กลุ่มที่สอง คือ วัตถุสิ่งของ เช่น ตะเกียงวิเศษ บ้านทำด้วยขนม ไม้วิเศษ เป็นต้น หรือประเพณี / ความเชื่อ เช่น การเลือกคู่ด้วยการเสียงพวงมาลัย การฆ่าลูกบวงสรวงเทพเจ้า เป็นต้น กลุ่มที่สาม คือ พฤติกรรมหรือเหตุการณ์ เช่น การเปลี่ยนรูปจากคนเป็นต้นไม้ น้ำท่วมโลก เป็นต้น

สติธ ทอมป์สัน (Stith Thompson) นักคติชนวิทยาชาวอเมริกันได้รวบรวมและจำแนกอนุภาคเหล่านั้นเป็นหมวดหมู่โดยจัดพิมพ์เป็นดัชนีอนุภาคนิทานพื้นบ้าน จำนวน 6 เล่ม (Motif-Index of Folk-Literature) ซึ่งเป็นหนังสืออ้างอิงที่เด่นที่สุดในการวิเคราะห์เปรียบเทียบอนุภาคของนิทานพื้นบ้าน การศึกษาอนุภาคเป็นการศึกษาส่วนประกอบย่อย ๆ ในนิทาน แม้จะมีข้อกังขาโดยนักวิชาการเชิงโครงสร้างในเวลาต่อมาว่า การศึกษาอนุภาคนั้นไม่อาจทำให้เห็นภาพรวมของนิทานและไม่ช่วยให้เข้าใจนิทานในแต่ละวัฒนธรรม เพราะนักวิเคราะห์วิจารณ์สนใจความเป็นสากลของจินตนาการมนุษย์มากกว่าตัวงาน (ศิริพร ณ ถกลาง, 2544 : 3)

อย่างไรก็ตามผู้เขียนยังคงสนใจที่จะศึกษาจินตนาการที่มีความเป็นสากลของมนุษย์ ในบทความฉบับนี้จึงเลือกใช้หนังสือดัชนีอนุภาคนิทานพื้นบ้าน ของทอมป์สันเป็นแนวทางในการศึกษาเพื่อชี้ให้เห็นว่าอนุภาคแต่ละอนุภาคใน พิน็อคคิโอ อาจจะมีลักษณะร่วมกับในนิทานหลายเรื่องจากหลายประเทศ ทำให้ผู้อ่านเห็นความสัมพันธ์ของนิทานพื้นบ้านจากแหล่งต่าง ๆ ว่ามีลักษณะคล้ายคลึงกัน

ผู้แต่งได้สร้างเหตุการณ์ที่ช่างไม้เซอร์วีพบไม้ท่อนหนึ่งที่ร้องไห้และหัวเราะได้ ก่อนไม้วิเศษในเรื่องนี้ตรงกับอนุภาค D.956 Magic stick of wood (Thompson 1989:113/V.2) สามารถพบได้ในนิทานของไอริช สเปน อินเดีย ยิว และเยอรมนี ต่อมาเจ็ปเปิดโค่นำท่อนไม้นี้ไปทำเป็นหุ่นกระบอกที่สามารถพูดได้และมีอากัปภิกขาราวกับเด็กชายคนหนึ่ง และในที่สุดเจ้าหุ่นไม้ตัวนี้ก็กลายเป็นคน การสร้างคนจากไม้คล้ายคลึงกับอนุภาค A.1252 Creation of man from wood (Thompson 1898 : 207/V.1) พบได้ในนิทานกลุ่มอเมริกัน-อินเดีย ฝรั่งเศส อินโดนีเซีย เหตุการณ์คอนนี้ยังอาจกล่าวได้ว่าเป็นการเปลี่ยนร่างจากต้นไม้เป็นคน ซึ่งคล้ายคลึงกับอนุภาค D.431.2 Transformation: tree to person (Thompson 1989:40/V.2) พบได้ในตำนานของไอริช จีน และจามาอิก้า

การที่กอลโลตีสร้างตัวละครพิน็อคคิโอจากท่อนไม้วิเศษที่ต่อมาได้กลายเป็นคน เป็นความคิดที่น่าสนใจ ความคิดข้างต้นเป็นความคิดริเริ่มของกอลโลตีเองหรือเขาเคยฟังนิทานพื้นบ้านที่มีอนุภาคดังกล่าว แล้วจึงนำมาเรียบเรียงเป็นเรื่องราวของตน ปัญหาที่ว่านี้เราคงไม่สามารถพิสูจน์ได้

ในนิทานพื้นบ้านของไอริชมีเรื่องเล่าเกี่ยวกับตัวละครที่โกหกจนถูกลงโทษให้กลายเป็นคนโง่ ลักษณะนี้ตรงกับอนุภาค Q.451.3.2 Dumbness as punishment for lying (Thompson 1989:230/V.5) ส่วนพิน็อคคิโอถูกลงโทษให้จุมูกที่ยาวโทษฐานโกหก ภาพจุมูกที่ยาวจนมีรูปร่างผิดแปลกไปจากเดิมถือว่าเป็นการทำให้ตัวละครมีลักษณะกายภาพที่ผิดปกติ ซึ่งอาจก่อให้เกิดความขบขันตามทัศนคติของซีเซโร(Cicero) นักเขียนและนักการเมืองในสมัยโรมันและฟรานซิส เบคอน (Francis Bacon)

ตัวละครสัตว์ทุกตัวใน พิน็อคคิโอ ส่วนแต่พูดภาษามนุษย์ได้ เป็นไปได้มิใช่หรือที่กอลโลตีอาจจะเคยได้ยินนิทานพื้นบ้านเกี่ยวกับสัตว์พูดภาษามนุษย์ได้ ซึ่งตรงกับอนุภาค B.211 Animal uses human speech (Thompson 1989:396/V.1) สามารถพบได้ในนิทานของอิตาลี ไอร์แลนด์ ฝรั่งเศส แคนาดา อินเดียและจีน กอลโลตีจึงสร้างตัวละครสัตว์ทุกตัวในงานของตนให้สามารถสื่อสารด้วยภาษาของมนุษย์เช่นกัน

ตัวโกงใน พิน็อคคิโอ คือ หมาจิ้งจอกกับแมว ในนิทานของจีนมักจะพบตัวละครหมาจิ้งจอกเป็นตัวโกงซึ่งทอมป์สันจัดให้เป็นอนุภาค B.147.1.2.1(Thompson 1989:384/V.1) ในขณะที่แมวในนิทานไอริชมักจะเป็นตัวโกงซึ่งตรงกับอนุภาค B.147.1.2.2 (Stith Thompson,1989:384/V.1)

ผู้ช่วยเหลือในนิทานมหัศจรรย์มักจะเป็นนางฟ้า ผู้ช่วยเหลือในพิน็อคคิโอ ก็เป็นนางฟ้าซึ่งตรงกับอนุภาค F.200 Fairies (Thompson 1989:37/V.3) สามารถพบในนิทานของเยอรมนี เดนมาร์ก ฝรั่งเศส สวีเดน อังกฤษ อาร์มีเนีย อินเดีย อัฟริกาและฮาวาย ในนิทานพื้นบ้านนางฟ้ามักจะปรากฏในรูปของเด็กหญิงแสนสวยผมสีบลอนด์หรือผมสีทองตรงกับอนุภาค F.232.4.1 และ F. 232.4.2 (Thompson 1989:41/V.3) ส่วนในงานของกอลโลตีนางฟ้าปรากฏในรูปของเด็กหญิงแสนสวยผมสีฟ้า นอกจากนี้ กอลโลตีนำเสนอเรื่องราวต่อมานางฟ้าได้ปรากฏในรูปแบบของแพะ ซึ่งตรงกับอนุภาค F.234.1.2 (Thompson 1989:42/V.3)

ในนิทานพื้นบ้านตัวละครเอกมักจะต้องได้รับการทดสอบเพื่อพิสูจน์ความเป็นพระเอกหรือนางเอกด้วยการทำงานที่เป็นไปไม่ได้ H1010 Impossible Tasks (Thompson 1989:456/V.3) เช่น

การทอผ้าจากใยแมงมุม (อนุภาคH.1355.1) การนำทรายมาทำเป็นเชือก (อนุภาคH.1021.1) การทอเส้นไหมจากเส้นผม (อนุภาคH.1021.6) เป็นต้น ฟิสิกส์โอได้รับการทดสอบเพื่อพิสูจน์ความเป็นพระเอกด้วยการต้องตั้งใจเรียนหนังสือ ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้แต่งปรับเปลี่ยนให้เข้ากับยุคสมัยที่มีระบบการศึกษาของทวยราษฎร์เกิดขึ้นแล้ว

ฟิสิกส์โอเคยช่วยสุนัขตัวหนึ่งที่กำลังจะจมน้ำ ต่อมาสุนัขตัวนี้ก็ช่วยฟิสิกส์โอให้รอดพ้นจากการถูกจับทอดในกระทะ เหตุการณ์ที่สัตว์มีความกตัญญูเนื่องจากได้รับความช่วยเหลือจากการจมน้ำ B.362 Animal grateful for rescue from drowning (Thompson 1989:362/V.3) สามารถพบได้ในนิทานอีสป นิทานของอินเดีย จีน ญี่ปุ่นและเกาหลี

การที่นิทานเรื่องนี้มีอนุภาคที่คล้ายคลึงกับอนุภาคในนิทานพื้นบ้านจากที่ต่างๆ มิได้หมายความว่าผู้แต่ง คือ กอลโลดี ทราบว่านิทานเหล่านี้มีอยู่ ทั้งเรายังไม่อาจใช้เป็นเครื่องพิสูจน์ว่านิทานเหล่านี้เป็นที่มาของสิ่งซึ่งเขาใช้ แต่กลับชี้ให้เห็นอีกด้วยการจะสรุปเรื่องที่มาของวัตถุดิบทางวรรณกรรมเป็นสิ่งที่หาข้อพิสูจน์ได้ยาก (สุธา ศาสตร์ 2525 : 127) เราคงจะกล่าวได้แต่เพียงว่าความคล้ายคลึงกันข้างต้นน่าจะเป็นเพราะมนุษย์โดยธรรมชาติสามารถคิดเหมือนกันได้ และความเหมือนกันนี้เป็นจุดร่วมของมนุษย์ที่กล่าวได้ว่า มีความเป็นสากลโดยไม่ต้องมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน (ศิริพร ศรีวรรณต์ 2544 : 73)

ในขณะที่เนอสลิงเจอร์ยืมวัตถุดิบทางวรรณกรรมจากกอลโลดีมาสร้างสรรค์งาน กอลโลดีก็อาจจะได้รับความคิดจากนิทานพื้นบ้านมาสร้างงานของตน เราคงไม่สามารถสรุปว่านักเขียนทั้งสองไว้ซึ่งศักยภาพในการริเริ่มสร้างสรรค์งานที่มีลักษณะเฉพาะตน การที่นักเขียนรวบรวมตัวบทอื่น ๆ มาผสมผสานเป็นตัวบทใหม่ (ตรีศิลป์ บุญขจร 2536 : 71) เราควรจะถือว่า เป็นความน่าสนใจสำหรับผู้อ่านหรือผู้ตีความในอันที่จะตีความตัวบทในเครือข่ายอันซับซ้อนกับตัวบทอื่นๆ มิใช่หรือ (ตรีศิลป์ บุญขจร, 2536 : 76)

บรรณานุกรม

- คาร์โล กอลโลดี. *ฟิสิกส์โอ*. แปลโดย กมลเดช สงวนแก้ว. กรุงเทพมหานคร: ผีเสื้อ, 2540.
- ตรีศิลป์ บุญขจร. "The Unfinished Pagoda: An Epistemological Perspective on the Theory of Intertextuality." ใน *รวมบทอ่านวรรณคดีเปรียบเทียบ*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.2536.
- ศิริพร ณ ถลาง. บรรณาธิการ. *ไวยากรณ์ของนิทาน*. กรุงเทพมหานคร: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.2544.
- ศิริพร ศรีวรรณต์. *ศรีธนญชัยไทย-เยอรมัน*. กรุงเทพมหานคร: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.2544.

สุชา ศาสตรี. *วรรณคดีเปรียบเทียบ*. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช. 2525.

Noestlinger, Christine. *Der Neue Pinocchio: Die Abenteuer des Pinocchio neu erzählt*. Weinheim: Beltz. 1988.

Thompson, Stith. *"Motif-Index of Folk-Literature V.1-6"*. Indiana: Bloomington. 1996.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย